

УДК 37.011.3-051;17.022.1

Апостол О. В.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

У статті розкрито теоретичні аспекти формування позитивного професійного іміджу педагога вищої школи. Дано визначення поняття «іміджу». Обґрунтовано характерні ознаки та якості професійного іміджу педагога.

Ключові слова: імідж, професійний імідж, технологія формування іміджу, імідж педагога вищої школи.

Постановка проблеми. Здатність сприймати зміни та творити їх – найважливіша характеристика способу життя в ХХІ столітті. У зв'язку з цим освіта ХХІ ст. стає процесом, з допомогою якого людина і суспільство можуть повною мірою розкрити свій потенціал. Водночас перед нашим суспільством постала важлива проблема відтворення повноцінного людського потенціалу, що має покладатися на розумних, талановитих, морально досконалих педагогів, здатних творчо змінювати освітній простір. Значну роль у цьому процесі відіграє освіта у вищому навчальному закладі, яка надає можливість здобувати необхідні професійні знання та навички, а також поширювати світоглядні орієнтації особистості прогнозовані на розвиток майбутніх фахівців.

Суттєві зміни в підході до розвитку вищої освіти, які відбуваються останніми роками у вітчизняному науковому просторі, вплинули не лише на орієнтаційні та світоглядні концепції у навчанні та вихованні, а призвели також до виникнення нових потреб суспільства в питанні надання освітніх послуг закладами вищої освіти.

Останнім часом психолого-педагогічна наука, інноваційна педагогіка постійно приділяє увагу питанням самоосвіти, самодіяльності, самовдосконалення та самовизначення особистості, покладаючись здебільшого на прагнення людини створити себе через свою професію, через побудову життєвої стратегії і планування професійної діяльності. Таке прагнення має виступити основним завданням професійної освіти викладачів вищих навчальних закладів. Залучення студентів до створення уявлення про майбутню професію (результату професійної підготовки) може стати спонукальною силою, цілеспрямованого формування іміджу навчального закладу, суб'єктів та об'єктів в навчально-виховному процесі.

Позитивний імідж викладача закладу вищої освіти – явище надзвичайно цікаве для педагогіки вищої школи у світлі нових вимог, які висуваються до педагога та студента в демократичному суспільстві, де на першому місці стоять гуманістичні цінності: цінність особистості, її моральних норм і вільного розвитку. Саме вища освіта покликана об'єднувати у цілісний комплекс різновекторні форми і методи навчально-методичної підготовки майбутнього педагога та формувати його позитивний імідж, як викладача закладу вищої освіти (ЗВО).

Актуальність розгляду даної теми полягає в тому, що іміджологія виступає важливою складовою вихованості сучасної особистості, необхідним компонентом професійної компетентності спеціалістів різного профілю.

Мета статті – розкрити теоретичні аспекти іміджології, позитивного професійного іміджу педагога вищої школи та обґрунтувати його характерні ознаки і якості.

Результати теоретичного дослідження. Нормативною основою розвитку вищої освіти є закон України «Про вищу освіту», який був прийнятий 01 липня 2014 року №1556-VII. Закон спрямований на сприяння процесам демократизації взаємовідносин на всіх рівнях функціонування галузі, визначає повноваження та права всіх суб'єктів вищої освіти, принципи автономії вищих навчальних закладів, регулює відносини у сфері навчання, виховання, професійної підготовки громадян України, створює умови для самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства й держави у кваліфікованих фахівцях з позитивним професійним іміджем.

Проблема формування професійного іміджу широко представлена як у зарубіжних, так і у вітчизняних психолого-педагогічних дослідженнях, в яких наголошується на винятковій її важливості у процесі професійної діяльності викладача вищої школи. Проте, теоретичний аналіз наукової літератури засвідчив: по-перше, оскільки інноваційна практика функціонування ринку освітніх послуг на рівні вищої школи значно випереджує розвиток наукової теорії управління ним, то кваліфікаційні вимоги до випускників, не передбачають оволодіння ними діяльністю щодо створення особистого позитивного професійно-педагогічного іміджу; по-друге, сама проблема формування професійно-педагогічного іміджу викладача вищого навчального закладу дотепер не стала предметом спеціального науково-педагогічного дослідження і не знайшла свого належного теоретичного обґрунтування та відповідного методичного забезпечення.

Таким чином, питання формування професійного іміджу набувають все більшої значущості, оскільки саме цей феномен охоплює як *внутрішні* складові особистості (прагнення, інтереси, досвід), так

і зовнішні аспекти діяльності фахівця (вплив на оточуючих, відтворення соціальних стереотипів, інтерактивний двобічний зв'язок із суспільством).

У наш час в літературі існує багато визначень іміджології як науки. На думку О. Холода, *іміджологія* – це наука про функціонування, систематизацію й впровадження у свідомість споживача знакових замінників інформації про носіїв визначених атрибутів [9].

В. Шепель вважає, що іміджологія – це звернений до кожного заклик бути привабливим і вміти нести світло людям. Вона сприяє зовнішньому прояву глибинної потреби людини бути гідною особистістю [11].

Відомі українські вчені інтенсивно займаються дослідженням теоретичних і практичних основ іміджології. Зокрема, В. Мойсеев підготував значну кількість праць з теорії і практики публік рілейшнз, Г. Почепцов написав низку досліджень, присвячених актуальним проблемам іміджології й публік рілейшнз, В. Королько – автор першого фундаментального підручника з основ публік рілейшнз та проблем іміджу студентів вищих навчальних закладів, О. Холод запропонував цікаві підходи до систематизації складових іміджології. Діяльність керівника організації зі створення іміджу розглядаються в дослідженнях О. Доброневського, О. Омарова, Г. Почепцова, Е. Уткіна, О. Фельзера. Проблема формування іміджу навчального закладу розглядається в роботах Л. Даниленко, О. Мармази, З. Тимошенко та ін.

Цілеспрямовані наукові дослідження на сучасному етапі надали можливість виокремити нову галузь педагогічної науки – *педагогічну іміджологію*, яка має на меті вивчення закономірностей та сутності процесів формування педагогічного іміджу в контексті професійної соціалізації фахівців у сфері освіти та професії іміджмейкера.

У свою чергу, *іміджологія* – це технологія створення особистісної привабливості. Її інформаційний банк складає дані таких дисциплін, як психологія, педагогіка, етика, соціологія, риторика, театральна режисура, акторська майстерність, косметологія, дизайн одягу тощо, зорєнтованих на отримання конкретного результату. Головне призначення іміджології – науково обґрунтувати, як створити привабливий імідж, як збудувати моделі достойної поведінки особистості в різних ситуаціях. При розробці ідеології іміджології як науково-практичного напрямку і навчального предмета необхідно звернутись до семантики поняття «імідж» [8].

Ми розділяємо твердження Г. Почепцова, що «імідж – це звернене у зовнішнє «Я» людини, її публічне «Я»» [5]. Проблема іміджу почала розроблятися в науці достатньо недавно, в середині ХХ століття, а саме поняття «імідж» імпортоване в педагогіку з галузей реклами, менеджменту і політології. Трактують поняття «імідж» тісно пов'язане з поняттями образу людини, враження або уявлення про нього, з тим, як він уявляє себе з усіх позицій сучасного соціуму.

Наявність іміджу – явище символічної природи, що містить та передає певну інформацію про людину з метою впливу на оточуючих, зокрема, інформацію про те, яка поведінка відносно носія іміджу прийнятна, якої поведінки можна чекати від нього самого та яку соціальну роль він виконує.

Ця позиція знайшла підтвердження в працях П. Берда, який визначає *імідж* як «загальне враження, яке ви справляєте на оточуючих. Воно складається з того, як ви представляєте свої ідеї, як поведетесь в суспільстві, як одягаєтеся, що говорите і що робите...» [1]. Слушним, на нашу думку, є його зауваження стосовно того, що імідж повинен міцно базуватися на внутрішній сутності людини, бути її відображенням.

Поняття «імідж» в останні роки міцно увійшло до словника сучасної людини. У зарубіжних наукових джерелах поняття «імідж» співвідносять із такими поняттями, як «Я-концепція», «Я-образ», дослідженням яких займалися Р. Бернс, У. Джемс, А. Маслоу та інші. В основі даних понять знаходиться не що інше, як образ, уявлення. Зв'язок «Я-концепції» та особистісного іміджу розглядали О. Боровський, Б. Зейгарник, М. Мольц та інші науковці. На їхню думку, розвиток «Я-концепції» є значним етапом внутрішньої психічної роботи щодо створення технології особистості, персональної привабливості, прийняття себе, налаштування на позитивне ставлення до себе і оточуючих.

Соціологи розглядають імідж як зовнішній образ, який створює суб'єкт з метою викликати певне враження, відношення інших людей до себе [7].

Психологи сприймають імідж: як цілеспрямовано сформований образ особистості, що виділяє певні ціннісні характеристики, покликаний справити емоційно-психологічний вплив на кого-небудь; як сукупність зовнішніх і внутрішніх характеристик особистості, яка формується в процесі саморозвитку і соціалізації, спілкування і діяльності, містить систему ролей, які людина грає у своєму житті, доповнюється рисами характеру, інтелектуальними особливостями, зовнішніми даними, одягом та ін. [6].

Таким чином, імідж людини є те, що орієнтоване на сприйняття іншими людьми в його безпосередньому оточенні та адресоване ним як повідомлення про свій статус, професійну роль, унікальні риси і якості особистості.

Проблема формування *професійного іміджу* також знайшла відображення в багатьох роботах сучасних науковців, зокрема М. Апраксина, В. Беніна, О. Бекетова, Л. Волович, О. Газмана, Н. Гузій, В. Горчакова, П. Гуревич, Л. Жарикова, О. Калюжного, Ф. Кузіна, Г. Почепцова, Г. Сагач, В. Сластьоніна, Л. Соколової, Г. Тимошко, В. Шепеля, В. Черепанової, І. Щуркової та інших. Проте незважаючи на значну увагу вчених у галузі педагогіки до означеної проблеми, все ж окремі її кардинальні питання залишаються нерозв'язаними.

Розгляд професійного іміджу майбутнього викладача вищої школи як чинника ефективної професійної діяльності призводить до необхідності більш глибокого аналізу поняття «*імідж викладача ЗВО*».

В умовах закладу вищої освіти, імідж формується на основі прямого контакту з викладачем ЗВО. *Імідж викладача вищої школи – це така інтегральна характеристика, яка включає в себе сукупність зовнішніх і внутрішніх, особистісних, індивідуальних та професійних якостей педагога і сприяє ефективності педагогічної діяльності.* Досягнення такої гармонійної сукупності якостей вимагає від викладача усвідомленості дій, що в свою чергу неможливо без рефлексії. З іншого боку, щоб відрефлексувати свої характеристики, педагогу необхідно знати які вимоги пред'являє йому студентська аудиторія і колеги.

Теорія та практика іміджу в системі освіти суттєво розкриває питання про те, якими якостями повинні володіти учасники педагогічного процесу для самотвердження в суспільстві. За результатами багатьох наукових досліджень професійного іміджу педагога, вихідною позицією постають реальні люди зі своїми потребами, цінностями, прагненнями та відповідними якостями [3;8].

За даними О. Володарської [2] і М. Пискунова [4] окремі якості є найбільш значущі для професійної педагогічної діяльності. До них можна віднести: ввічливість, вдумливість, вихованість, ерудованість, передбачливість, уважність, витримку, гнучкість поведінки, гуманність, ширість, діловитість, дисциплінованість, скромність, тактовність, культуру мови, прагнення до самовдосконалення, почуття гумору та інші.

Натомість, важливо погодитися з авторами у тому, що всі перераховані якості є значущими для формування іміджу педагога. Можна припустити, що серед них провідними виступають: культура мови, гнучкість поведінки, справедливість, почуття гумору, відповідальність, передбачливість, впевненість, емоційна стійкість, емпатійність, самоконтроль.

В свою чергу, враховуючи достатньо великий перелік ознак позитивного іміджу педагога, ми зробили спробу їх систематизувати. До ознак *особистісного спрямування*, виходячи зі специфіки педагогічної діяльності та наших попередніх досліджень, можна віднести: інтелектуальний потенціал, цілеспрямованість, рішучість, емоційність, силу волі, відвертість, наявність почуття гумору, інтуїцію в ухваленні рішень.

До ознак *професійно-спеціалізованих* відносимо володіння ораторським мистецтвом, уміння уникати конфлікти, уміння сперечатися, відповідність обсягом вчинкам, хазяйновитість, працьовитість, відкритість в спілкуванні, вміння взаємодіяти з органами влади, професійний досвід.

Соціально визначені ознаки об'єднують популярність, репутабельність, частоту згадування в засобах масової інформації, правильний спосіб життя, прихильність до спорту, сімейність, зовнішній вигляд, матеріальне благополуччя.

Щодо *технологічних* ознак, які можуть відобразити різні прийоми та методи, то варто зазначити, що вони й до теперішнього часу залишаються недостатньо вивченими і уточненими.

На наш погляд, поза увагою дослідників іміджу залишається також його особистісний аспект, оцінка значимості, створення якої відбувається в рефлексії культури професійної діяльності педагога. Ситуативна тривожність, страх показатися смішним, виявити свою некомпетентність, бути негативно оціненим уповільнюють процеси творчого саморозвитку як педагога, так і вихованця. Без розвинутої внутрішньої рефлексії, усвідомлення витоків свого негативного переживання педагог не може переключитися на світ іншої людини (колеги, студентів), побачити їх проблеми своїми очима.

Визначаючи, яким повинен бути індивідуальний імідж викладача вищого навчального закладу, здатного реалізувати завдання становлення особистості студента та враховуючи зазначене вище, відмітимо, що це має бути високоморальна особистість з гуманістичними рисами, які виявляються в його поведінці, вчинках, мові, в професійній діяльності, зовнішньому вигляді та ін.

В педагогічній діяльності індивідуальний імідж викладача – це умова, засіб становлення індивідуальності обох суб'єктів навчання. Таким чином, імідж в сучасній науці розглядається як відносно постійна категорія.

З точки зору педагогіки, імідж – цілеспрямовано сформований, інтегральний образ, обумовлений відповідністю внутрішніх і зовнішніх якостей суб'єкта, призначений забезпечити гармонійний взаємовплив цього суб'єкта з навколишнім світом. Являючи собою систему взаємопов'язаних характеристик фахівця, імідж стає засобом вирішення особистих і професійних проблем.

В. Шепель під іміджем вбачає образ людини, його «Я» представлений світу [11]. Як бачимо, автор співвідносить поняття «імідж» з поняттям «образ». Нам імпонує така точка зору автора, яка підкреслює цілеспрямованість створення образу, що включає в себе як зовнішні, так і внутрішні характеристики особистості і спрямованого на вирішення особистих і професійних задач.

Більшість дослідників відмічають, що сучасний імідж є складовою культури ділового спілкування. В ньому зацікавлені представники будь-якої публічної професії, у тому числі й педагогічної. Разом з тим не всі педагоги мають уявлення про те, як сформувати свій індивідуальний імідж.

Індивідуальний імідж як динамічна характеристика, яка знаходиться в постійній взаємодії суб'єкта – власника іміджу – з оточенням (соціальним, природним, культурним), формується і розвивається в процесі професійної діяльності та безперервного самовдосконалення. Зрозуміло, що процес самовдосконалення у цьому напрямі потребує певних особистих зусиль, матеріальних затрат, але ми переконані, що це матиме благодатну віддачу.

Створення іміджу – це підкреслення особистої індивідуальності, свідомого вибору певного образу. У педагогіці імідж розглядається як емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу педагога-вихователя в свідомості вихованців, колеги, соціального оточення. Причому при формуванні іміджу, реальні якості об'єднуються з тими, які приписує педагогові оточення.

Імідж викладача є гармонійною сукупністю зовнішніх і внутрішніх характеристик, а його формування – поетапний і довготривалий процес, ефективність створення якого зумовлена рядом умов.

Насамперед, це наявність у викладачів інтересу до себе і до світу, усвідомлення ними необхідності формування позитивного іміджу; прояв власної активності викладача при роботі над своїм іміджем. Не менш важливими є знання вимог студентської аудиторії до особистості та діяльності викладача; оволодіння педагогом прийомами самопізнання і самооцінювання, а також навичками самопрезентації і проектування індивідуального іміджу; дотримання принципу різноманіття форм і методів роботи з формування і корекції іміджу.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, зазначимо. По-перше, позитивний імідж викладача ВНЗ, що складається насамперед з професіоналізму (мистецтва володіння знаннями з предмета, педагогічними технологіями, психологічною грамотністю) та адаптованість поряд із рішучістю є ключем до успіху у викладацькій діяльності. По-друге, імідж це сполучення науки та мистецтва, яке надає креативні можливості для кожного. Правильно сформований позитивний імідж працює на викладача, полегшує його професійну діяльність, робить його особистість неповторною.

Перспективи подальшого дослідження. Подальші дослідження потребують наукової інтерпретації і практичних дій в розробці системи роботи з формування позитивного професійного іміджу викладача вищого навчального закладу.

Використані джерела

1. Берд П. Подай себя! Эффективная тактика улучшения вашего имиджа / П. Берд; пер. с англ. Т. А. Сиваковой. – М. : Амалфея, 1997. – 208 с.
2. Володарская Е. А. Социально-психологический анализ научной школы в имиджологии // Имиджология-2005: феноменология, теория, практика: Материалы Третьего международного симпозиума / Е. А. Володарская. – М.: РИЦ АИМ, 2005. – С. 40-42.
3. Русская Е. Н. Имидж современного педагога // Мир образования / Е. Н. Русская. – № 10. – М. : Просвещение, 1995. – С. 90-159.
4. Пискунов М. С. Имидж образовательного учреждения: структура и механизмы формирования // Мониторинг и стандарты в образовании / М. С. Пискунов. – 1999. – № 5. – С. 5-9.
5. Почепцов Г. Г. Профессия: имиджмейкер / Г. Г. Почепцов. – К.: ИМСО МО Украины, НВФ «Студцентр», 1998. – 256 с.
6. Сучасний словник іншомовних слів / Уклали: О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.
7. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – 814 с.
8. Філіппова І. Ю. Психолого-педагогічне навчання як спосіб корекції Я-образу вчителя // Практична психологія та соціальна робота / І. Ю. Філіппова. – К., 2005. – № 4. – С. 12-19.
9. Холод А. М. Основы имиджологии / А. М. Холод. – К., 2001. – 172 с.
10. Шепель В. М. Имидж // Воспитание школьников / В. М. Шепель. – 1997. – № 1. – С. 40-44.
11. Шепель В. М. Имиджология. Как нравиться людям / В. М. Шепель. – М.: Народное образование, 2002. – 500 с.

Apostol O. V.

THEORETICAL ASPECTS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF POSITIVE IMAGE OF MODERN PEDAGOGUE

Psychological and pedagogical science, innovative pedagogy constantly focuses on self-education, self-development, self-improvement and self-determination of the individual, relying mostly on the person's desire to create oneself through his profession, through the construction of a life strategy and planning of professional activity. Such an aspiration should be the main task of vocational education of teachers of higher educational institutions. Involving students in creating an idea about the future profession (the result of training) can be a motive force, purposeful formation of the image of the educational institution, subjects and objects in the educational process.

The positive image of the teacher of higher education institution is an extremely interesting phenomenon for higher education pedagogy in the light of the new requirements put forward by the teacher and student in a democratic society, where humanistic values stand in the first place: the value of the individual, her moral norms and free development.

The image of the teacher of higher education is an integral characteristic, which includes a set of external and internal, personal, individual and professional qualities of the teacher and promotes the effectiveness of teaching activities. The achievement of such a harmonious set of qualities requires a teacher of consciousness of action, which in turn is impossible without reflection. On the other hand, to reflex their characteristics, the teacher needs to know what requirements the student audience and colleagues bring to him.

The teacher's image is a harmonious set of external and internal characteristics, and its formation is a phased and long-lasting process, the effectiveness of which is determined by a number of conditions.

Key words: *image, professional image, technology of image formation, image of the teacher of high school.*

Стаття надійшла до редакції 03.12.2017 р.